

Bottniska viken 2009

Årsrapport från Informationscentralens verksamhet

Länsstyrelsen
Västerbotten

Informationscentralen för Bottniska viken

FÖRORD

Denna rapport utgör Informationscentralen för Bottniska vikens årliga verksamhetsrapportering till Naturvårdsverket. Rapporten har diarienummer 502-2155-2010.

Informationscentralens uppgift är att snabbt nå ut med information till berörda myndigheter, organisationer och allmänheten i samband med ovanliga händelser och akuta situationer i kust och hav. Det kan exempelvis röra sig om stora mängder alger i vattnet, s.k. algbloomningar, större antal döda fåglar, döda fiskar längs stranden eller döda sälar.

Informationscentralen har ett kontaktnät som består av cirka 130 personer från Haparanda i norr till Uppsala i söder. Inom nätet finns representanter från centrala, regionala och lokala myndigheter, organisationer, media, företag och föreningar. Informationscentralen samverkar särskilt mycket med Umeå Marina Forskningscentrum (UMF), SMHI, Statens Veterinär-medicinska Anstalt (SVA) och Kustbevakningen (KBV).

Informationscentralen för Bottniska viken vill passa på att tacka alla kontaktpersoner för all den information som lämnats under det gångna året!

Anneli Sedin

Gunilla Forsgren Johansson

Text: Anneli Sedin

Kartmaterial: Anneli Sedin

Bakgrundskartor ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet, medgivande 94.0410

Omslagsfoto: Magdalena Westerberg

Layout: Guldbrand & Guldbrand

Tryck: Länsstyrelsens Tryckeri, Umeå 2010

Upplaga:150

AKTIVITETER 2009

Informationscentralen för Bottniska viken (ICBV) har under året arbetat med service- och informationsverksamhet, kommunikation med media, uppdateringar av kontaktnätet, samt hantering av 42 inkomna rapporter om händelser i Bottniska viken.

Under året har ett upptaktsbrev med information om ICBV:s bevakning skickats ut till kontaktnätet. Dessutom genomfördes en enkätundersökning kring hur kontaktpersonerna uppfattar samarbetet med Informationscentralen.

ICBV har regelbundet under säsongen lagt ut ny information på Informationscentralens nyhetssida. Två pressmeddelanden skickades ut till media för att varna allmänheten om potentiellt giftiga blomningar i Bottenhavet.

Två telefonmöten (17/6 och 20/8) har hållits under året med representanter från ICBV, UMF, SMHI och SVA. I övrigt har korrespondensen skett via e-post och telefonsamtal med enskilda kontaktpersoner och andra uppgiftslämnare.

Magdalena Westerberg och Anneli Sedin deltog vid seminariet Havet 2009 som hölls vid Höga Kusten i april 2009. Seminariet anordnades av Sveriges tre marina forsknings-

centrum i samarbete med Naturvårdsverket och syftade till att samla landets marina experter inför produktionen av årsrapporten Havet 2009. Rapporten förmedlades ut till kontaktnätet i slutet av november 2009.

Under året har ICBV deltagit i referensgruppen för arbetet med främmande arter. ICBV har uppdaterat de sidor på webbplatsen www.frammandearter.se som rör Bottniska viken.

Anneli Sedin deltog vid Informationscentralernas årliga möte med SMHI för att diskutera verksamheten och möjliga förbättringar. Under 2009 ordnades mötet av Informationscentralen för Västerhavet.

De tjänster som tillhandahålls av SMHI är ett viktigt underlag för ICBV:s arbete. En av dessa tjänster är det webbaserade systemet BAWs (Baltic Algae Watch System). På webbplatsen finns information om satellitbildsövervakning av algblomningar i Östersjön, underlag för väderprognoser och oceanografisk information. Under 2009 användes även SMHI:s verktyg SeatrackWeb i större utsträckning för att ge prognos för hur ytliga algblomningar kommer att spridas och om de når kusten.

ÅRET SOM GÅTT 2009

Under 2009 inrapporterades blomningar av blågröna alger från slutet av juli till slutet av oktober. Rapporter kom främst via kontaktnätet, SMHI:s satellitbildstolkning samt från Umeå Marina Forskningscentrum. Det var ett ganska normalt år med algblomningar såväl under sommaren som under hösten. Detta resulterade i ett flertal intervjuer och artiklar i media.

Inga riktade inventeringar av döda gråtrutar har genom-

förts under året, vare sig i Bottniska viken eller i de andra svenska havsområdena. Inga rapporter om större mängder döda fåglar har kommit in från kontaktnätet.

Sju döda sälar har inrapporterats till Informationscentralen under året, fem i Umeå kommun, en i Örnsköldsviks kommun och en i Robertsfors kommun. Det har även kommit in rapporter om ansamlingar av döda spiggar.

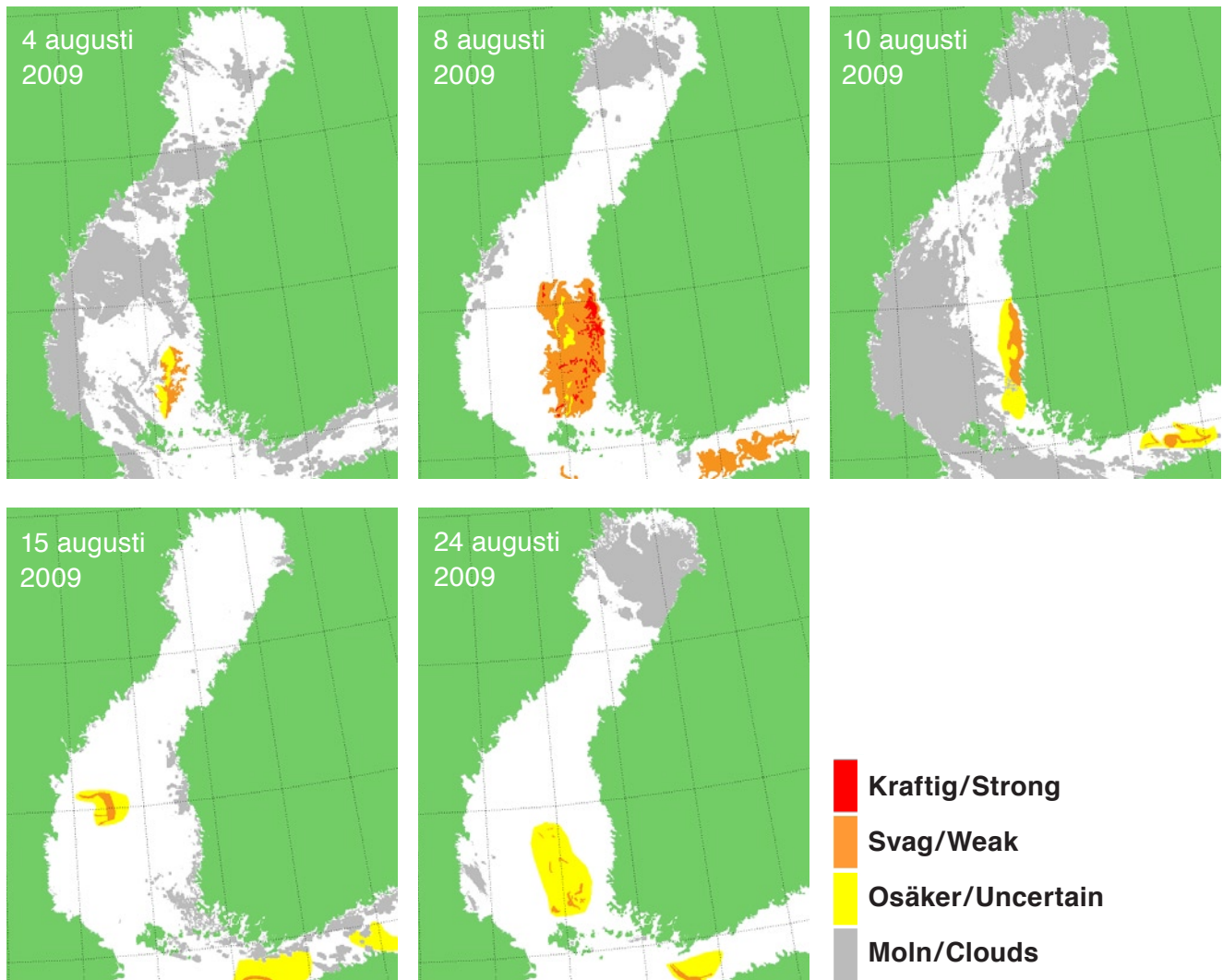
Sommarblomningar av blågröna alger

I slutet av juli kunde svaga stråk av alger synas på den finska sidan av Bottenhavet (figur 1). Under de närmaste dagarna ökade algblomningen i omfattning men höll sig på den finska sidan. Efter några dagar med mulet väder som försvårade tolkningen av satellitbilderna kunde en algblomning skönjas centralt i Bottenhavet den 15 augusti. Mot slutet av augusti fanns ytansamlingarna än en gång mer centralt till österut i Bottenhavet (figur 1). Ytansamlingarna drev aldrig in mot kusten, däremot uppstod kustnära algblomningar under sommaren.

Den 3 augusti fick Informationscentralen in en rapport om algblomning vid Kronören i Nordmalings kommun och proverna visade att det var potentiellt giftiga blågröna alger av som blommade (figur 2 och 3). I provet återfanns katthårsalger (*Nodularia spumigena*), knippvattenblom (*Aphanizomenon sp.*) och blågröna alger av släktet

Anabaena. Informationscentralen skickade ut ett pressmeddelande till media för att varna allmänheten att inte komma i kontakt med algblomningarna. Detta resulterar i ett antal artiklar och inslag i TV.

Under början av augusti kom fler rapporter in om algblomningar i norra Bottenhavet (figur 3). Flera vikar i Norafjärden i Kramfors kommun hade algblomningar. Från Kramfors kommun kom det även rapporter om algblomningar i Norrfjärden, Omnefjärden, området utanför Ulvön, Norrfällsviken och Ullångersfjärden. Från Örnsköldsviks kommun kom det rapporter om algblomningar i Ultråfjärden, Havsfjärden och i vikar kring ön Trysunda. Från Härnösands kommun kom det en rapport om algblomning i Ålandsfjärden. Rapporter från kontaktnätet om kustnära algblomningar presenteras på sidan 5 i figur 3.

Figur 1. Ytliga ansamlingar av alger i Bottniska viken sommaren 2009. I kollarer presenteras endast ett urval av de satellitbilder som tolkats av SMHI under året. Verksamheten är en del av projektet Baltic Algae Watch System (BAWS).

Figur 2. Algblomning vid Kronören i Nordmalings kommun. Foto: Länsstyrelsen i Västerbotten.

Figur 3. Rapporter om ytansamlingar av alger i Bottenhavet under 2009. Sommarblomningarna varade från 3 augusti till mitten av augusti. Höstblomningar observerades i slutet av oktober på spridda håll i Bottenhavet.

Höstblomningar av blågröna alger

I slutet av oktober observerades ytansamlingar av blågröna alger i Gävlebukten, Örefjärden i Umeå kommun och Fagerviken i Tierps kommun (figur 3 och 4). Provetaget i Örefjärden bekräftar att det var potentiellt giftiga blågröna alger som blommade. I provet återfanns katt-hårsalger (*Nodularia spumigena*) och knippvattenblom (*Aphanizomenon sp.*). Inga prover togs vid de övriga områdena, men Informationscentralen bedömde att det troligen handlade om ansamlingar av samma arter av blågröna alger som i Örefjärden. Informationscentralen skickade ut ett pressmeddelande till media för att varna

allmänheten att inte komma i kontakt med algblomningarna. Detta resulterar i ett antal tidningsartiklar.

Höstblomningar är en normal företeelse och kan uppkomma ända in i november för vissa arter. Algansamlingar som uppkommer under hösten är oftast gröna eller turkosfärgade och kan liknas vid "utspilld målarfärg" på vattenytan, på stranden och på växter. En rapport om en sådan förekomst kom in från Sörfjärden i Nordanstigs kommun men blåsig väder sköljde snart bort algerna.

Rapporter om döda sälar

Antalet inrapporterade döda sälar har ökat över åren samtidigt som bestånden har ökat. Under 2009 rapporterades sju döda sälar. En död säl hittades den 16 juli ilandfluten vid Blågrundsudden i Umeå kommun. Den 17 juli rapporteras ytterligare en ilandfluten säl i Västerfjärden i Umeå kommun. Två dagar senare hittas en död säl vid Norrbyskär, Umeå kommun. Den 8 augusti påträffas en död säl vid Norrmjöle havsbad i Umeå kom-

mun. Dagen efter kommer en rapport om en död säl vid Trollön i Örnsköldsviks kommun. Ytterligare en död säl hittades i Robertsfors kommun den 13 augusti. Kustbevakningen rapporterade in årets sista döda säl den 13 september vid lotsstationen i Holmsund, Umeå kommun. Ingen av sälarna kunde skickas till Naturhistoriska riksmuseet (NRM) för obduktion p.g.a. att de börjat förmultna eller varit för svåra att bärga.

Figur 4. Alger i en glasskål från algblomning i Gävlebukten i slutet av oktober. Foto: Östhammar kommun.

Rapporter om döda fiskar

Informationscentralen fick in fyra rapporter om större ansamlingar av död spigg under 2009. Den 17 juli rapporterades spiggdöd vid Indalsälvens utlopp och den 7 augusti vid Alnön i Sundsvalls kommun samt vid badplatsen Ljumviken i Umeå kommun. Informationscentralen bedömde att det troligen rörde sig om naturlig spiggdöd efter lek. Den utlekta spiggen är försvagad och

därför mer mottaglig för svamp- och parasitangrepp som till slut dödar fisken. Det kan dessutom uppstå syrebrist i de grunda lekområdena. Den 26 oktober rapporterades spiggdöd i samband med den algblomning som iaktogs i Fagerviken i Tierps kommun. Fiskar kan dö i samband med algblomningar p.g.a. den syrebrist som kan uppstå då algerna bryts ner.

Rapporter om döda eller sjuka fåglar

Under 2009 har ingen riktad inventering genomförts för att kartlägga den "fågeldöd" längs Sveriges kust som tidigare iakttagits hos främst gråtrutar. Inga rapporter

om större mängder döda fåglar har kommit in från kontaktnätet.

Främmande arter

Informationscentralen har inte fått in några rapporter om främmande arter under 2009. Den 9 juli gick vi dock ut med en notis på hemsidan om nya rön kring kammaneter som fångats i Bottenhavet och Finska Viken. Finska och svenska forskare har med genetiska studier visat att de består av den arktiska arten *Mertensia ovum*. De närmaste arterna av detta släkte förekommer i vattnen runt

Island och Spetsbergen. Arten har inte tidigare bestämts i prov från brackvatten. Det finns inga uppgifter om att denna art har lika stor effekt på ekosystemen som den amerikanska kammaneten (*Mnemiopsis leidyi*).

Du kan läsa mer om främmande arter på webbplatsen: <http://www.frammandearter.se>.

Övriga händelser

Den 20 juli kom en rapport in om långa svarta maskar vid Järnasklubb i Umeå kommun. Informationscentralen bedömde att det rörde sig om parasiten tagelmask som simmar i vattnet där den söker värddjur i form av insekter.

När den är köns mogen lämnar den sin värd för att föröka sig. De kan påminna om garnnystan eller björntråd och rör sig med vågliknande rörelser i vattnet.

REFERENSER

Fakta om kammaneter:

http://www.itameriportaali.fi/sv/tietoa/tulokaslajit/sv_SE/arktinen-maneetti/ och <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=328913&lan=SV>

Fakta om tagelmaskar:

<http://home.swipnet.se/vatmarker/tagel.html>

Länsstyrelsen Västerbotten
Storgatan 71 B, 901 86 Umeå

www.vasterbotten.lst.se
lanstyrelsen@ac.lst.se
090-10 70 00